

УДК 330.341.1

Луциків І. В.

аспірант II року навчання кафедри менеджменту у виробничій сфері
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

**ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

**INNOVATIVE ACTIVITY IN UKRAINE: RESENT REALITIES AND
PROSPECTS FOR DEVELOPMENT** Lucykiv I.

**ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В УКРАИНЕ: РЕАЛИИ
НАСТОЯЩЕЕ ТА ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ** Луцыкив И.

***Анотація.** В статті наведено результати досліджень інноваційної діяльності промислових підприємств України, визначено їх стан та перспективи розвитку. Встановлено основні причини зниження інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання.*

***Annotation.** The article presents the results of studies of innovative activity of industrial enterprises in Ukraine, and their status and development prospects. Determined the main causes reduced innovative activity of domestics enterprises.*

***Аннотация.** В статье приведены результаты исследований инновационной деятельности промышленных предприятий Украины, определены их состояние и перспективы развития. Установлены основные причины снижения инновационной активности отечественных субъектов хозяйствования.*

***Ключові слова:** інновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, інноваційна продукція, інноваційні витрати.*

***Keywords:** innovation, innovation activity, innovative development, innovative products, innovation costs.*

***Ключевые слова:** инновации, инновационная деятельность, инновационное развитие, инновационная продукция, инновационные затраты.*

Постановка проблеми. Світова економічна криза, в умовах глобалізації суспільних та соціально-економічних відносин, зумовила у світі переорієнтацію

основних цінностей та пошук країнами Євросоюзу прийнятної моделі економічного розвитку, яка б забезпечувала національну конкурентоспроможність і орієнтувала національну економіку кожної країни на довгострокове зростання. Так, цією моделлю стала модель інноваційного розвитку, яка була, є і буде тим фундаментом, який визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку.

Європейський вибір України шляху інтеграції у високотехнологічне конкурентне середовище зумовив необхідність формування та запровадження інноваційної моделі розвитку, яка повинна була забезпечити високі та стабільні темпи економічного зростання, вирішити певні соціальні і екологічні проблеми, забезпечити конкурентоспроможність національної економіки, підвищити експортний потенціал країни, гарантувати їй економічну безпеку та чільне місце в Європейському Союзі.

Однак на практиці, інноваційний розвиток не став однією з головних характеристик зростання національної економіки України. Позитивні тенденції хоча й спостерігалися протягом кількох років, але мали переважно тимчасовий характер і змінювалися протилежними зрушеннями в економіці, що характеризує інноваційні процеси в Україні як нестійкі та позбавлені чітких довгострокових стимулів для інноваційної діяльності [1, с. 323].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інноваційної діяльності в Україні приділяли увагу широке коло вітчизняних вчених, зокрема О. І. Амоша [2], Б. М. Андрушків, Н. Б. Кирич [3], Ю. М. Бажал [4], М. П. Денисенко, Я. В. Риженко [5], Н. В. Краснокутська [6], С. Ф. Покропивний [7], П. С. Харів, О. М. Собко [8] та багато інших економістів. Аналіз наукових праць [2-8] підтверджує важливість дослідження згаданої проблеми і пошук шляхів її розв'язання.

Постановка завдання. Проаналізувати сучасний стан та визначити перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні, встановити причини зниження інноваційної активності вітчизняних промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні, стан інноваційної діяльності в Україні більшістю експертів-науковців визначається як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів в країнах, для яких інноваційний розвиток є пріоритетним завданням економічної стратегії.

Так, останні офіційні статистичні дані свідчать про поступове зниження інноваційної активності підприємств в такій важливій галузі національної економіки, як промисловість (табл. 1).

Таблиця 1.

**Інноваційна активність промислових підприємств України протягом
2002-2009 років**

Показники	Роки							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю:								
всього, од.	1857	1470	1359	1193	1118	1472	1396	1370
% від загальної кількості промислових підприємств	18,0	15,1	13,7	11,9	11,2	14,2	13,0	12,8
Кількість підприємств, що впроваджували інновації:								
всього, од.	1506	1120	958	810	999	1186	1160	1145
% від загальної кількості промислових підприємств	14,6	11,5	10,0	8,2	10,0	11,5	10,8	10,7

У 2008 році в порівнянні з 2007 роком в більшості регіонах країни відбулося зниження інноваційної активності промислових підприємств. Найбільша кількість промислових підприємств, які впроваджували інновації у 2008 році була розташована в м. Києві – 141 (12,1 %), Харківській – 97 (8,3 %), Донецькій – 75 (6,4 %) та Івано-Франківській – 73 (6,3 %) областях.

У 2008 році більшу, за середню по Україні (13,0 %), інноваційну активність демонстрували підприємства з виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення (34 % кількості підприємств галузі), машинобудування

(21,2 %), хімічної на нафтохімічної промисловості (20,0 %), а також металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (14,1%). В той же час підприємства добувної промисловості та підприємства, що займаються виробництвом й розподіленням електроенергії, газу та води були інноваційно пасивними.

З огляду на проблему зниження інноваційної активності вітчизняних підприємств, доцільно відстежити динаміку впровадження інновацій на промислових підприємствах України протягом 2005-2009 років (табл. 2).

Таблиця 2

Впровадження інновацій на промислових підприємствах України за 2005-2009 роки

Показник / Рік	2005	2006	2007	2008	2009
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	6,5	6,7	6,7	5,9	4,8
Освоєно інноваційні види продукції, найменувань	3152	2408	2526	2446	2685
з них нові види техніки	657	786	881	758	641
Впроваджено нові технологічні процеси, процесів	1808	1145	1419	1647	1893
у т. ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	690	424	634	680	753

Таким чином, в 2009 році у промисловості було освоєно виробництво 2685 видів інноваційної продукції, що у вісім разів менше показника 2002 року, коли було створено 22847 найменувань інноваційної продукції. Незважаючи на те, що протягом 2006-2009 років зросла питома вага підприємств, що впроваджували інновації, частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової знизилася на 1,9 %. Це є свідченням того, що продукція, яку виготовляють вітчизняні промислові підприємства є не інноваційною й відповідно неконкурентоспроможною.

Згідно статистичних даних, в загальному обсязі реалізованої промислової продукції тільки 9,8 % мають ознаки інноваційної, у той час як в Євросоюзі цей показник перевищує 75 %.

Обсяг реалізованої інноваційної продукції у 2008 році в порівнянні з 2007 роком зріс на 5,6 млрд. грн. та становив 45,8 млрд. грн., або 5,9 % від загального

обсягу реалізованої промислової продукції. При цьому, питома вага продукції, що була новою для підприємства, складала 67,9 %, питома вага продукції, що була новою для ринку – 32,1 %.

Найбільша частка інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції припадає на підприємства хімічної та нафтохімічної промисловості – 17,0 %, або 6321,4 млн. грн., машинобудування – 15,6 %, або 13386,7 млн. грн., целюлозно-паперове виробництво – 9,8 %, або 1070,5 млн. грн., металургії та оброблення металу – 6,2 %, або 9361,0 млн. грн., виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 5,3 %, або 4515,9 млн. грн. [1, с. 325].

У 2009 році в порівнянні з 2002 роком чисельність науковців зменшилася на 14 % або на 15044 осіб, при цьому суттєво зросла чисельність докторів та кандидатів наук в економіці [9, с. 325]. Відзначимо, що забезпеченість науковими кадрами з розрахунку на 1000 чоловік зайнятого населення в Україні нижча в порівнянні з США, Канадою та Японією – в 2 рази, Німеччиною, Швейцарією і Францією – в 1,7 разів.

На придбання нових технологій, дослідження та розробки підприємства у 2004-2009 роках витрачали лише 5-9 % своїх наукових витрат, в той же час 57-69 % щорічних фінансових інвестицій вони спрямовували на придбання машин, обладнання, установок, пов'язаних із впровадженням інновацій і введенням їх у виробництво. Таким чином, можна зробити висновок, що зростає орієнтація промислових підприємств на придбання готових технологічних рішень, при цьому знижується зацікавленість до самостійної розробки нових товарів і технологій.

Аналіз динаміки інноваційних витрат протягом 2005-2009 років вказує на те, що їх величина щорічно зростала й у 2008 році досягла найвищого рівня – 11994,2 млн. грн. Однак, у 2009 році розмір інноваційних витрат промислових підприємств скоротився на 66 % та становив 7949,9 млн. грн. (табл. 3).

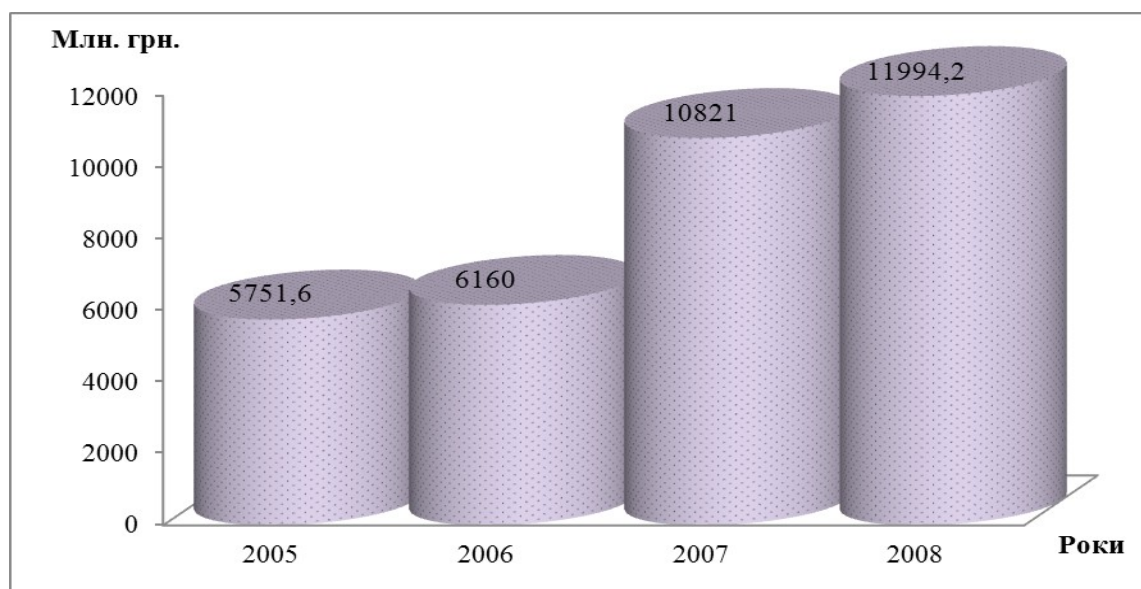
Таблиця 3

Інноваційні витрати промислових підприємств України

за 2005-2009 роки

Рік	Загальна сума витрат, млн. грн.	У тому числі за напрямками				
		дослідження і розробки	придбання нових технологій	підготовка виробництва для впровадження інновацій	придбання машин та обладнання, пов'язані з упровадженням інновацій	інші витрати
2005	5751,6	612,3	243,4	991,7	3149,6	754,6
2006	6160,0	992,9	159,5	954,7	3489,2	563,7
2007	10850,9	986,5	328,4	-	7471,1	2064,9
2008	11994,2	1243,6	421,8	-	7664,8	2664,0
2009	7949,9	876,7	115,9	-	4974,7	2012,6

Потрібно відмітити, що поряд з низькою інноваційною активністю промислових підприємств, загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності в промисловості щороку зростає. Так, протягом 2005-2008 років цей показник підвищився приблизно на 109 %, що є позитивною тенденцією, яка чітко простежується на рисунку 1.

Рис. 1 Обсяги фінансування інноваційної діяльності в промисловості протягом 2005-2008 років

Розглянемо основні джерела фінансування інноваційної діяльності в промисловості протягом 2005-2008 років (табл. 4).

**Джерела фінансування інноваційної діяльності в промисловості
протягом 2005-2008 років**

	2005		2006		2007		2008	
	млн. грн.	обсягу загального % від	млн. грн.	обсягу % від загального	млн. грн.	обсягу % від загального	млн. грн.	обсягу % від загального
Усього у тому числі за рахунок:	5751.6	100	6160.0	100	10821.0	100	11994.2	100
держбюджету	28,1	0,5	114,4	1,9	144,8	1,3	336,9	2,8
місцевих бюджетів	14,9	0,3	14,0	0,2	7,3	0,1	15,8	0,1
власних коштів	5045,4	87,7	5211,4	84,6	7969,7	73,7	7260,0	60,6
коштів вітчизняних інвесторів	79,6	1,4	26,3	0,4	26,2	0,2	169,5	1,4
коштів іноземних інвесторів	157,9	2,7	176,2	2,9	321,8	3,0	115,4	1,0
інших джерел	425,7	7,4	617,7	10,0	2351,2	21,7	4092,6	34,1

Отже, в Україні протягом 2005-2008 років основним джерелом фінансування інноваційної діяльності в промисловості були власні кошти підприємств. Їх частка в загальному обсязі фінансування у 2008 році становила 60,6 % , що на 13,1 % менше порівняно з 2007 роком. Найвища частка власних коштів була у 2006 році, де становила 84,6 %. Обсяг фінансування інноваційної діяльності за рахунок коштів державного бюджету протягом 2005-2006 років зростав, та у 2008 році склав 336,9 млн. грн., що на 1,5 % більше ніж у 2007 році. Негативною тенденцією у 2008 році в порівнянні з 2007 роком стало зменшення у два рази обсягів фінансування інноваційної діяльності за рахунок іноземних інвесторів.

Висновки з даного дослідження. В останні роки проблема активізації інноваційної діяльності промислових підприємств лише загострювалася, і вже

на сьогодні, ми можемо констатувати, що в країні відбувається гальмування інноваційного розвитку.

Старіння наукових кадрів та відсутність мотивації (перш за все, матеріальної) для науковців, критична межа зношеності парку наукового обладнання та матеріально-технічної бази, дефіцит фінансових ресурсів, слабкий розвиток інфраструктури трансферу технологій, незадовільне інформаційне забезпечення інноваційної сфери, недосконалість податкової системи та відсутність державної підтримки цієї сфери не забезпечують перспективу для наукової складової національної конкурентоспроможності, а також становлять загрозу інноваційній і відповідно економічній безпеці країни.

Отже, у зв'язку з усім вищевикладеним виникає потреба у подальшому детальному розгляді та аналізі чинників, що впливають на інноваційну діяльність підприємств, розробці заходів піднесення інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Використана література.

1. Україна в 2005-2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: [монографія] / за заг. ред. Ю. Г. Рубана. – К.: НІСД, 2009. – 655 с.

2. Амоша О. І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О. І. Амоша // Економіст. – 2005. – №6. – С. 28-34.

3. Кирич Н. Б. Інноваційна діяльність підприємств та організацій як метод стабілізації економіки регіонів України / Андрушків Б. М., Кирич Н. Б., Погайдак О. Б. // Вісник економічної науки України. – 2009. – №1 (15). – С. 23-25.

4. Бажал Ю. М. Економічна теорія технологічних змін: [навчальний посібник для вузів] / Юрій Миколайович Бажал – К.: Заповіт, 1996. – 240 с.

5. Денисенко М. П., Риженко Я. В. Стратегічна місія інноваційної діяльності та шляхи її активізації в Україні / М. П. Денисенко, Я. В. Риженко // Проблеми науки. – 2007. – № 6. – С. 10-16.

6. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: [навчальний посібник] / Ніна Василівна Краснокутська – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.

7. Покропивний С. Ф. Інноваційний менеджмент у ринковій системі господарювання / Сергій Федорович Покропивний // Економіка України. – 1995. – № 2. – С. 24-31.

8. Харів П. С., Собко О. М. Активізація інноваційної діяльності промислових підприємств регіону: [монографія] / П. С. Харів, О. М. Собко – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 184 с.

9. Статистичний щорічник України за 2008 рік / за ред. О. Г. Осауленко – Київ : Інформаційно-аналітичне агентство, 2009. – 566 с.